

**Державний торговельно-економічний університет
Факультет економіки, менеджменту та психології
Кафедра економічної теорії та конкурентної політики**

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Управління ринковою владою на ринках інноваційної продукції

Студента 4 курсу, 12 групи,
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації «Управління в сфері
економічної конкуренції»

Резніченко Ярослава
Сергіївна

(підпис)

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної теорії
та конкурентної політики

Лебедева Лариса
Валеріанівна

(підпис)

Гарант освітньої програми
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної теорії
та конкурентної політики

Щербакова Таміла
Анатоліївна

(підпис)

Київ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ РИНКОВОЇ ВЛАДИ НА РИНКАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ.....	5
1.1. Сутність ринкової влади та її джерела	5
1.2. Проблеми ринку інноваційної продукції в Україні в контексті проявів монопольної влади.	13
РОЗДІЛ 2. ПРОПОЗИЦІЇ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИНКОВОЮ ВЛАДОЮ НА РИНКАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Державна політика щодо регулювання ринкової влади на ринках інноваційної продукції в Україні.....	23
2.2. Вдосконалення системи контролю за реалізацією ринкової влади на ринках інноваційної продукції в Україні.....	27
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стратегічним напрямом розвитку економіки України є формування інноваційної економіки, що передбачає: збільшення обсягу виробництва продукції за рахунок оновлення ресурсного потенціалу галузей та впровадження інформаційних технологій; формування розвиненої інфраструктури, що забезпечує відтворення національних інформаційних ресурсів; розробку та впровадження у практику інновацій різного функціонального призначення; створення гнучкої системи випереджувальної підготовки та перепідготовки кваліфікованих спеціалістів. Успішне функціонування національної інноваційної системи, у свою чергу, передбачає пріоритет державної політики у розвитку освіти, науки та технологій, у створенні сприятливих інституційних умов для інноваційного зростання; інтеграцію у глобальну інноваційну сферу; наявність конкурентоспроможного підприємницького сектора, представленого великими корпораціями, які зберігають лідируючі позиції щодо обсягів інвестиційних витрат у реальний сектор економіки, здійснюють модернізацію виробництва, а також численними малими та середніми підприємствами, що стимулюють процеси впровадження, тиражування та розповсюдження інновацій.

Місце України у світових інноваційних процесах поки що займає слабкі позиції і відчутно відстає від розвинутих країн, хоча в нашій країні наявний дуже високий освітній та інтелектуальний потенціал. Подальша консервація ситуації, що склалася, загрожує втратою перспектив зростання національної конкурентоспроможності на світових ринках наукомісткої продукції, незворотним відставанням при переході провідних світових держав на технології постіндустріальних укладів.

Метою дослідження виступає розробка заходів вдосконалення управління ринковою владою на ринках інноваційної продукції в Україні.

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати наступні завдання:

- визначити поняття ринкової влади та її джерела;
- дослідити ринок інноваційної продукції в Україні в контексті проявів монопольної влади;
- рекомендувати державну політику щодо регулювання ринкової влади на ринках інноваційної продукції в Україні;
- оцінити напрями вдосконалення системи контролю за реалізацією ринкової влади на ринках інноваційної продукції в Україні.

Об'єктом дослідження виступають економічні відносини на ринках інноваційної продукції.

Предметом дослідження є процес управління ринковою владою на ринках інноваційної продукції в Україні.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, аналіз, синтез, опис, узагальнення, порівняння.

Теоретичною і методичною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних авторів в сфері організаційної культури.

Інформаційна база дослідження: матеріали друкованих видань, дані статистичної звітності, мережа Інтернет.

РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ РИНКОВОЇ ВЛАДИ НА РИНКАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність ринкової влади та її джерела

Ринок інновацій – це узагальнене поняття, що охоплює всі процеси комерціалізації, які виконуються на різних етапах розроблення і впровадження інновацій. Як послідовний ряд ринкових відносин, що виникають у процесі перетворення наукової ідеї, пропозиції спочатку в інноваційний проект, а потім в інноваційний продукт. На ринку інновацій прямо чи опосередковано діють, реалізуючи свої комерційні і некомерційні інтереси, усі суб'єкти інноваційної діяльності. Сучасний ринок інновацій визначається як механізм, що здійснює відбір перспективних наукових ідей і забезпечує процеси створення і поширення інновацій.

Для ефективного функціонування ринку інновацій, як і будь-якого іншого ринку, необхідна наявність суб'єктів господарювання – продавця і покупця. Продавцями інновацій є науково-дослідні установи, університети, дослідно-конструкторські та технологічні бюро, експериментальні заводи, лабораторії тощо, які офіційно фіксують в якості товару свої інноваційні пропозиції, наукові ідеї та інші досягнення, що отримали статус об'єктів права інтелектуальної власності [8].

Щодо об'єктів ринку інноваційного інвестування, то слід зазначити, що традиційно об'єктами ринку вважаються товари і гроші. В якості товарів виступають не тільки готові до остаточного споживання матеріальні блага, але також фактори виробництва (земля, праця, капітал) і нематеріальні блага (послуги). Для зручності товарообміну при розвинутих ринкових відносинах використовують гроші, що є еквівалентами будь-яких товарів.

Визначають такі важливі функції ринку інновацій у сучасній економіці знань [8]:

- комерціалізація і впровадження у виробництво наукових ідей, пропозицій, ноу-хау у вигляді інноваційних продуктів, процесів чи послуг;
- вибір перспективних напрямів інвестування в інноваційній сфері;
- задіяння ринкового механізму регулювання: попиту та пропозиції як на наукові ідеї, пропозиції, винаходи, так і на готові для споживання і використання інноваційні продукти, технології, послуги;
- підвищення конкурентоспроможності продукції інноваційно активних підприємств;
- розбудова інноваційної інфраструктури, національної інноваційної системи країни;
- стимулювання інноваційної діяльності;
- розвиток національної економіки країни.

На інноваційному ринку як продавцями, так і покупцями, є переважно організації, підприємства та різноманітні установи. Розроблені й апробовані інноваційні проекти купують насамперед стартап-фірми та інноваційно активні виробничі підприємства.

У випадку достатнього розроблення та обґрунтування інновацій виникає необхідність збільшення ресурсів, тоді фірма-експлерент продає проект або вступає в альянс із великою виробничою компанією і спільно розширює випуск інноваційної продукції. У процесі реалізації інноваційних проектів головна роль може належати фірмам-патіентам та віолентам, які забезпечать поширення випуску інноваційної продукції.

Покупцями апробованих інноваційних проектів стають виробничі організації, фірми, заводи, що застосовуватимуть інновації у безпосередніх операційних процесах для створення нових товарів та послуг. Традиційно найбільш активний попит на інноваційну продукцію спостерігається в машинобудуванні, харчовій і легкій промисловості.

Ринок інновацій є основою становлення і розвитку інноваційної інфраструктури країни. Інфраструктура інноваційного розвитку України

перебуває в умовах недофінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, що призвело до занепаду багатьох наукових шкіл, скорочення обсягів наукових та науково-технологічних досліджень, зменшення інноваційних пропозицій на ринку об'єктів інтелектуальної власності, що відбивається і на всіх інших інноваційних ринках.

Можна вважати, що інновації як товар існують у трьох вимірах, або сутностях [8]:

- 1) інновації як ідеї, наукові пропозиції, об'єкти права інтелектуальної власності;
- 2) інновації як інноваційні проекти з економічним обґрунтуванням, що надає довіру і впевненість інвесторам та бізнесменам у доцільності їх впровадження у виробництво; сюди також можна віднести пробні зразки нової продукції, випуск партії нової продукції венчурною фірмою або фірмою-експериментом;
- 3) інновації як повністю готова для продажу споживачам інноваційна продукція, обладнання чи послуги.

Проект являє собою комплекс науково-дослідних, дослідно-конструкторських, виробничих, організаційних, фінансових, комерційних та інших заходів, що відповідним чином організовані, оформленні комплектом проектно-кошторисної документації та забезпечують ефективне вирішення конкретного науково-практичного завдання.

Інноваційний проект – це дорожня карта, запланована послідовність шляхів досягнення взаємозв'язаних цілей і програм, що необхідні для практичної реалізації інноваційної ідеї [8].

Варто розглянути склад ринку інноваційних проектів. Дані представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Склад ринку інноваційних проектів

Продавці	Покупці
Розробники інноваційних проектів, посередники, інші суб'єкти інноваційної інфраструктури, що здійснюють посередницькі функції	Підприємства-виробники інноваційної продукції, товарів обладнання, послуг
<ul style="list-style-type: none"> – дослідно-конструкторські інститути; – інформаційно-технологічні агентства; – венчурно-технічні та фінансові фірми, установи; – пошукачі найбільш перспективних бізнес-ідей, розробники стартапів. 	<ul style="list-style-type: none"> – стартап-фірми; – венчурні підприємства; – інноваційно активні виробничі та сервісні підприємства; – державні та муніципальні органи влади.

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Розглянемо склад ринку об'єктів інтелектуальної власності. Дані представлені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Склад ринку об'єктів інтелектуальної власності

Продавці	Покупці
Виробники об'єктів інтелектуальної власності, ноу-хау, власники ліцензій, патентів.	Розробники інноваційних проектів, посередники, інші суб'єкти інноваційної інфраструктури, що здійснюють посередницькі функції.
<ul style="list-style-type: none"> – вищі навчальні заклади, університети; – науково-дослідні організації; – науково-дослідні лабораторії підприємств; – колективи винахідників; – окремі винахідники; – дослідники. 	<ul style="list-style-type: none"> – державні фонди та програми; – недержавні фонди, гранти та програми; – венчурні фонди та «бізнес-ангели»; – фінансові фірми, установи; – пошукачі найбільш перспективних бізнес-ідей; – розробники проектів стартапів; – консалтингові компанії, інноваційні центри та бізнес-інкубатори, які надають різноманітні брокерські, консультаційні або юридичні послуги, включаючи захист і просування на ринок інтелектуальної власності розробників.

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Проаналізуємо також поняття «ринкова влада». Це здатність продавців або покупців впливати на ринкову ситуацію, що виникає у зв'язку з продажем певного виду товару, який не має заміни, через його ціну або обсяг виробництва.

Ринкову владу завойовують ті гравці ринку, які успішніше за інших розвивали бізнес, збільшували його масштаб, концентрували капітал і/або

вивели на ринок новий продукт, розробили унікальну технологію. В останньому випадку фірма може тимчасово стати ексклюзивним постачальником [37].

Рівень ринкової влади визначається двома показниками: рівнем монополізації ринку та часткою ринку, що контролюється конкретним підприємством. Зі зменшенням кількості учасників збільшується середня частка ринку на одного учасника, знижується рівень конкуренції, зростає рівень ринкової влади [18].

Джерелами ринкової влади в економічній системі є структурні (ринкова концентрація, бар'єри вступу в ринок, еластичність попиту, диференціація товарів) та інституційні (державне регулювання, інформаційна асиметрія, соціальний капітал) характеристики товарних і галузевих ринків, які сприяють формуванню, посиленню та ефективній експлуатації відносин ринкової влади між їх учасниками. До таких джерел належать: товарна диференціація як спосіб розміщення продукції фірми у товарному й територіальному просторі, що веде до формування та закріплення зон ринкової влади; ринкова концентрація як механізм монополізації ринкової пропозиції; бар'єри для потенційної конкуренції як засіб стабілізації структури ринку та закріплення ринкової влади його домінуючих суб'єктів; регуляторна політика держави, яка реалізується в моделі регуляторного захоплення, забезпечує зрощення політичної влади з ринковою та їх взаємне посилення; інформаційна асиметрія і маніпулювання інформацією як засоби експлуатації символічної влади в інтересах суб'єктів ринкової влади [36].

Ринкова влада дозволяє фірмі встановлювати ціну вище простої суми витрат і нормального прибутку, і в цьому випадку фірма отримує економічний прибуток. Чим вищий рівень ринкової влади, тим більший економічний виграш [23].

Важливим аспектом поведінки фірми є її інноваційна активність. Зокрема, багато дослідників намагалися виявити особливості ринків, які більшою мірою стимулюють своїх учасників до інновацій. На це питання не

існує однозначної відповіді. Часто наводиться аргумент про те, що концентровані ринки, учасники яких мають ринкову владу, є сприятливим зовнішнім середовищем для технологічного прогресу і, відповідно, економічного зростання та високого добробуту. При цьому, з іншого боку, в короткостроковому періоді ринкова влада обмежує цінову конкуренцію, що не сприяє ефективності ринкової структури. Проте при переході до довгострокового періоду переваги короткострокової конкуренції виявляються не такі значимі в порівнянні з уповільненням темпів технічного прогресу, що неминуче настає при слабкій ринковій владі. Деякі дослідники обґрунтовують, таким чином, необхідність державної підтримки великих корпорацій – «національних чемпіонів», пропонуючи враховувати цю особливість при формуванні антимонопольної політики.

При дослідженні зв'язку між типом ринкової структури і інноваційною активністю фірм багато дослідників та експертів розглядають мотивації як індикатор. Однозначного уявлення про вплив монопольного або конкурентного оточення на інноваційні мотивації фірм не існує. Так, Йозеф Шумпетер стверджував, що монополіст на відміну від учасника конкурентного ринку має ресурси, необхідні для організації масштабної інноваційної діяльності, з одного боку, і, володіючи ринковою владою, може отримувати ренту від впровадження інновацій – з іншого, що, безумовно, формує у нього певну мотивацію. Проте якщо основним індикатором мотивації вважати зростання прибутку, то фірма, що працює в умовах конкуренції, більшою мірою зацікавлена в інноваціях, оскільки без них вона має нульовий прибуток. Є аргументи, що як підтверджують, так і спростовують тезу про те, що монопольні структури більшою мірою стимулюють учасників до організації науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР).

Зі структурними особливостями ринку пов'язано і питання зв'язку між розміром фірми та її інноваційною активністю. Йозеф Шумпетер, ще у 1942 р. писав про те, що окрема мала фірма, що працює на конкурентному ринку,

приймає рішення, ефективні з позицій лише короткострокового періоду, і лише велика фірма – агент концентрованого ринку може бути потужним двигуном довгострокового прогресу. З цієї точки зору, досконала конкуренція, при якій розмір фірм не великий, не ефективна. Інноваційна активність зростає із зростанням розміру фірми. Переваги великих фірм пов'язані з тим, що вони:

- користуються економією від масштабу;
- диверсифіковані, що дозволяє краще використовувати непередбачені побічні ефекти інновацій;
- можуть одночасно поєднувати ряд проектів, внаслідок чого диверсифікується ризик;
- мають доступ до джерел фінансування. Інноваційна активність зростає з посиленням ринкової влади, оскільки утворюється можливість фінансування її за рахунок власних джерел;
- здатні до кінця використовувати можливості інновацій, що формує їх мотивацію.

Проте є протилежні підходи, що обґрунтовують те, що сильніші мотивації до інноваційної діяльності не у монополістів, а у учасників конкурентного ринку, оскільки їм нічого втрачати. Відоме висловлювання Стіва Джобса про те, що: «Немає ніякого сенсу в поліпшенні продукту, якщо єдиним конкурентом фірми є вона сама».

Мотивації до інноваційної діяльності залежать від низки чинників, зокрема:

- характеристик і типу інновації;
- ефективності використовуваних методів захисту інтелектуальної власності;
- величини витрат на дослідження і розробки та їх схожості для різних реалізованих проектів;
- бар'єрів входу-виходу на ринок та ймовірності появи імітаторів;
- технічні можливості і ряду інших.

Як вже відзначалося, основна мотивація до інноваційної діяльності – це збільшення прибутку, що отримується фірмою у разі інвестування нею у дослідження і розробки. Величина такого зростання залежить від різних ринкових чинників і складається з декількох джерел. До них відносяться:

- Прибуток від освоєння нового продукту чи процесу, його величина визначається характером інновації і мірою її захисту. Якщо після виходу інновації на ринок він стає висококонцентрованим, то інноватор отримує високий прибуток. При цьому високий рівень концентрації повинен ускладнювати імітацію нововведення іншими учасниками.
- Прибуток, який втрачається внаслідок інновації. Якщо до інновації ринок був високо концентрований, то його учасники мали значний прибуток, що веде до зниження мотивацій до інноваційної діяльності. Ці втрати можуть бути і відсутніми.
- Додатковий прибуток, що отримується за рахунок зниження конкуренції, що настає внаслідок диференціації продукту чи значного зменшення витрат, що мають місце внаслідок інновації.

Таким чином, фірми готові інвестувати в дослідження і розробки, якщо після введення інновації рівень конкуренції на ринку дозволить їм отримувати прибуток, а рівень конкуренції, у свою чергу, залежить від особливостей інноваційних рішень. Дослідження і розробки, в результаті яких змінюються витрати та якість продукції, формують конкурентні мотивації, сприяють зростанню конкурентоспроможності, що обумовлює прагнення фірм до збереження домінуючого становища. Так, олігополіст може вкладати в дослідження і розробки не лише з метою зниження витрат виробництва, але і для того, щоб змінити структуру ринку, отримати ринкову владу.

1.2. Проблеми ринку інноваційної продукції в Україні в контексті проявів монопольної влади

Ключовим чинником, що впливає на ринкову владу фірми, є інновації. Інновації дозволяють знижувати витрати виробництва та модернізувати вироблений товар і таким чином зберігати або збільшувати свою ринкову владу. Ефективні інновації дозволяють фірмі успішно оминати конкурентів.

Ринкову владу фірми можна збільшувати декількома способами:

- поглинання конкурентів з метою отримання їх технологій;
- формування альянсів із конкурентами;
- купівля технологій у неконкуруючих фірм;
- створення власних дослідницьких лабораторій.

Поєднання наведених вище способів створення інновацій дозволяє фірмі збільшувати ринкову владу [39].

Показником рівня розвитку України на ринках інноваційної продукції є Індекс Європейського інноваційного табло – ЄІТ. Цей показник демонструє аналіз слабких та сильних боків інноваційних систем 27 держав-членів ЄС та 10 сусідніх країн, включаючи Україну. Дані представлені на рисунку 1.2.

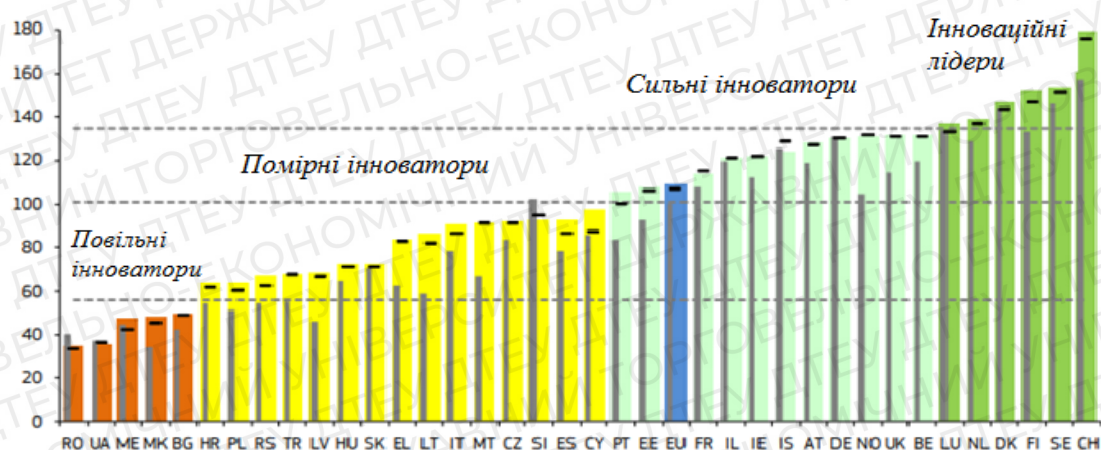

Рис.1.2 Україна (UA) – у групі повільних інноваторів ЄІТ–2020

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Таким чином, згідно звіту Україна знаходиться на рівні повільних інноваторів, отже рівень нижче приблизно на 50% порівняно з іншими

країнами ЄС. Україна знаходиться майже на рівні з Румунією, проте поступається Чорногорії та Болгарії.

Позитивним боком у розвитку ринку інноваційної продукції в Україні є вплив на зайнятість та сприятливе для інновацій середовище. Оскільки наявні високі показники зайнятості в трудомісткій інтелектуальній діяльності, витрат на інновації (не стосується експорту наукомістких послуг). У той же час найслабшим боком, що гальмує розвиток є фінансова підтримка, інтелектуальні активи та дослідницька система. Детальніше наведено на рисунку 1.3.

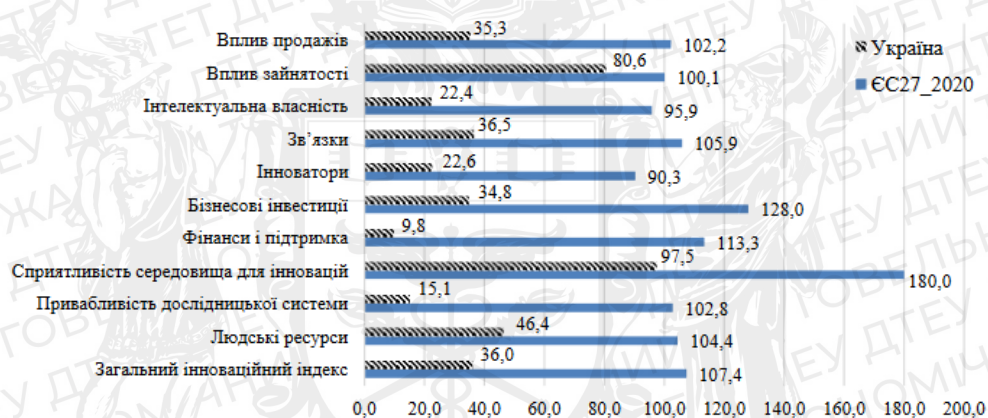

Рис. 1.3 Порівняння значень складових індексу ЄІТ для України та ЄС-27

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Для комплексного розуміння ситуації на ринку інноваційної продукції, слід розглянути Індекс готовності до передових технологій – ІГПТ. Показник формується на основі: впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), кадрів (навичок), дослідження і розробки (ДіР), використання в промисловості та доступі до фінансів. Дані згруповані, щодо критерія впровадження та використання сучасних передових і наведені у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Рейтинги України та окремих країн світу за Індексом готовності до передових (frontier) технологій у 2020 р

Країна	Значення Індексу	Загальний рейтинг зі 158 країн	Рейтинг країни за складовими:				
			ІКТ	кадри (навички)	ДІР	промисловий розвиток	фінанси
Країни з високим рівнем готовності до передових технологій							
Чехія	0,75	26	30	23	32	18	72
Польща	0,73	28	32	30	30	32	70
Естонія	0,72	29	15	20	59	31	61
Португалія	0,71	32	35	33	31	49	27
Словенія	0,69	33	28	15	62	29	84
Словаччина	0,69	36	21	47	44	23	59
Угорщина	0,67	37	27	43	48	16	99
Литва	0,65	39	25	24	54	48	88
Країни з рівнем готовності до передових технологій вище середнього							
Бразилія	0,65	41	73	53	17	42	60
Румунія	0,60	45	44	70	34	38	115
Сербія	0,59	47	38	52	55	46	86
Болгарія	0,57	51	53	48	65	41	73
Україна	0,56	53	66	40	47	58	97
Туреччина	0,55	55	75	63	27	78	49
Білорусь	0,53	59	45	35	91	63	109

Джерело: розроблено автором на основі [17]

Тож, згідно таблиці 1.3 у нашої держави високий рейтинг дослідницької активності та рівень освіченості, наявне використання провідних сучасних технологій в промисловості, проте в той же час низький рівень доступності кредитів для компаній та низький рівень Інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Слід розглянути Глобальний інноваційний індекс – ГІІ (Global Innovation Index). Остання доповідь "Глобальний інноваційний індекс – 2020" Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), підготовлена спільно зі школою бізнесу INSEAD та Корнельським університетом, відводить Україні 45 місце серед 131 економіки світу за рівнем їх інноваційної результативності (80 показників у 7 сферах) [12]. Очолюють рейтинг провідних країн-новаторів Швейцарія, Швеція та США. Україна знаходиться на 30 місці серед країн регіону Європи та на другому місці у групі країн з доходом нижче середнього, маючи ВВП на душу населення 8533,5 дол. за паритетом купівельної спроможності (ПКС). Дані представлені на таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Топ - 3 інноваційні економіки у групах країн за рівнем середньодушового доходу

Високододісна група	Дохід вище середнього	Дохід нижче середнього	Низькододісна група
1. Швейцарія	1. Китай	1. В'єтнам	1. Танзанія
2. Швеція	2. Малайзія	2. Україна	2. Руанда
3. США	3. Болгарія	3. Індія	3. Непал

Джерело: розроблено автором на основі [16]

У 2020 р. за ГП Україна піднялась порівняно з 2019 р. на 2 позиції, а порівняно з 2013 р. на 26 позицій. Основою її інноваційної спроможності є людський капітал і дослідження (39 місце), а також знаннєві та технологічні результати (25 місце). Дані представлені на рисунку 1.4.

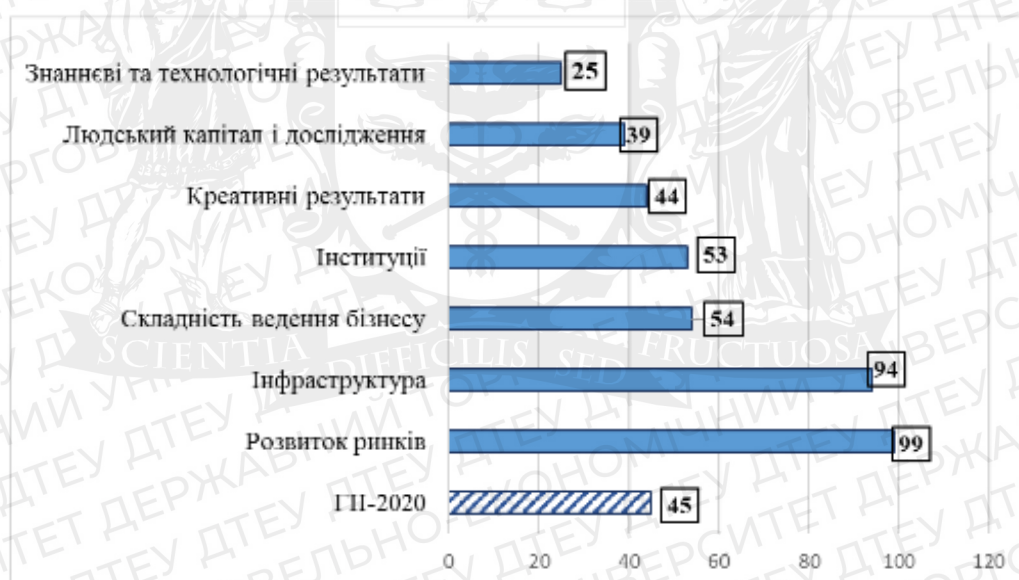

Рис. 1.4 Рейтинги України за складовими ГП у 2020 р.

Джерело: розроблено автором на основі [16]

Сильними сторонами України вважаються співпраця університетів і промисловості у дослідженнях (50 місце), частка жінок з науковими ступеннями у % до працюючих (3 місце), частка експорту ІКТ в обсязі зовнішньої торгівлі (9 місце), створення мобільних додатків на 1 млрд долл. ВВП за ПКС (15 місце), нематеріальні активи (23 місце), торгові марки та

патенти за походженням на 1 млрд долл. ВВП за ПКС (відповідно 5 та 20 місяця).

Слабкими сторонами України є частка випускників ЗВО у сфері науки та інжинірингу (82 місце), експорт креативних товарів у % до загального обсягу торгівлі (111 місце).

Проаналізуємо розвиток ринку інноваційної продукції в Україні протягом 2016-2020 років (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Кількість інноваційно активних підприємств за видами економічної діяльності, 2016-2020 рр.

Вид економічної діяльності	Кількість інноваційно активних підприємств, одиниць		Абсолютне відхилення	Частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств, %		Абсолютне відхилення
	2016-2018	2018-2020		2016-2018/2018-2020	2016-2018/2018-2020	
Промисловість	4060	1550	-2 510	29,5	12,9	-16,6
Переробна промисловість	3626	1452	-2 174	31,8	13,1	-18,7
Виробництво харчових продуктів	708	275	-433	37,2	14,8	-22,4
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	2174	300	-1 874	30,1	4,2	-25,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	568	133	-435	15,5	3,6	-11,9
Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність	213	52	-161	35,1	8,4	-26,7
Надання інформаційних послуг	83	13	-70	30,2	4,8	-25,4
Фінансова та страхова діяльність	222	12	-210	38,3	6,5	-31,8

Продовження табл. 1.5

Надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення	135	5	-130	40,1	4,2	-35,9
Страхування, перестрахування та недержавне пенсійне забезпечення, крім обов'язкового соціального страхування	57	6	-51	42,5	12,0	-30,5
Допоміжна діяльність у сферах фінансових послуг і страхування	30	1	-29,0	27,5	5,9	-21,6
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження	262	67	-195	21,9	5,9	-16,0
Наукові дослідження та розробки	114	79	-35	37,4	27,4	-10,0
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	64	41	-23	57,1	38,3	-18,8
Виробництво інших транспортних засобів	73	37	-36	48,3	24,5	-23,8
Усього	8173	2281	-5892	28,1	8,5	-19,6

Джерело: розроблено автором на основі [17]

Протягом 2018-2020 років спостерігається значне скорочення загальної кількості інноваційно-активних підприємств – на 5892 підприємства. Частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств також скоротилась до 8,5%. Найбільша частка інноваційно-активних підприємств належить до галузі фармацевтики (станом на 2020 рік інноваційні підприємства займають 38,3%) та галузь наукових досліджень та розробок (станом на 2020 рік інноваційні підприємства займають 27,4%). У всіх інших видах економічної діяльності інноваційно-активні підприємства займають не більше 24,5%. Таким чином, інноваційні підприємства сьогодні в Україні володіють не достатньою ринковою владою, оскільки вони контролюють

незначну частку у загальній кількості підприємств. Дана ситуація пов'язана з тим, що інноваційне виробництво потребує значних витрат і тому стає не вигідно впроваджувати інновації.

У 2020 р. наукові дослідження і розробки (ДіР) в Україні здійснювали 769 організацій, що на 19 % менше проти 2019 р. через значне (більше, ніж удвічі) зменшення кількості організацій підприємницького сектору. Дані представлені на рисунку 1.5.

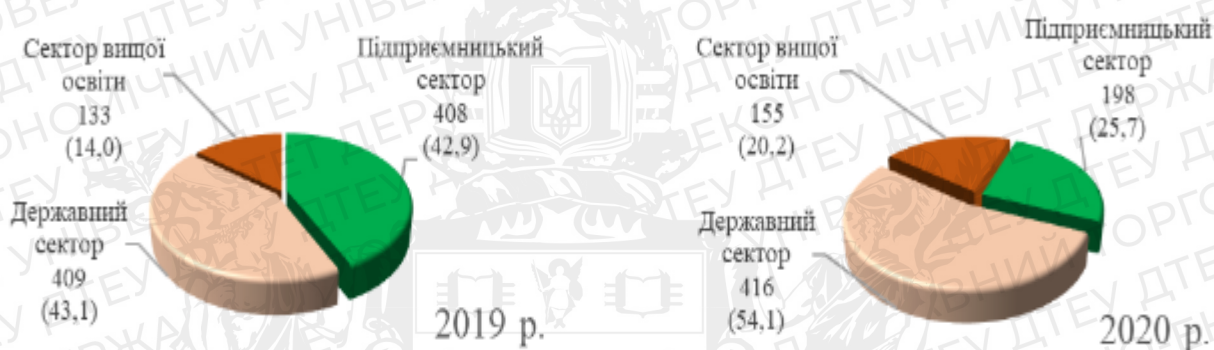

Рис. 1.5 Розподіл кількості організацій, які здійснювали ДіР, за секторами діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Стосовно динаміки чисельності наукових працівників в Україні, можемо зазначити наступне: більше половини (52,0 %) дослідників України працюють в наукових установах і ЗВО міста Києва, 15,5 % – у Харківській області, 8,1 % – Дніпропетровській, 5,9 % – Львівській, 2,8 % – Одеській, 2,5 % – Запорізькій, 1,9 % – Київській, 1,7 % – Миколаївській, 1,4 % – Сумській області. В інших 16 областях працюють 8,2 % дослідників.

Основними гравцями на ринку інноваційних продуктів нами були обрані компанії з різних галузей. Критерії відбору включали не тільки наявність успішно впроваджених інновацій у технології виробництва, продукції чи послуг, що поставляються, а й інноваційні плани, що підтверджують стабільність курсу розвитку та оновлення. Також були враховані обсяги інвестицій в інноваційні проекти, участь компанії в спеціалізованих виставках та важливість впроваджених інновацій для зміцнення економічного та

технологічного потенціалу, а також міжнародного престижу України. Структура ринку інноваційної продукції представлена на рис. 1.6, з урахуванням обсягів прибутку компаній [3]:

Нижче розглянемо три найбільших компаній ринку інноваційних продуктів, що діють на території України (до рейтингу потрапили вітчизняні та міжнародні компанії).

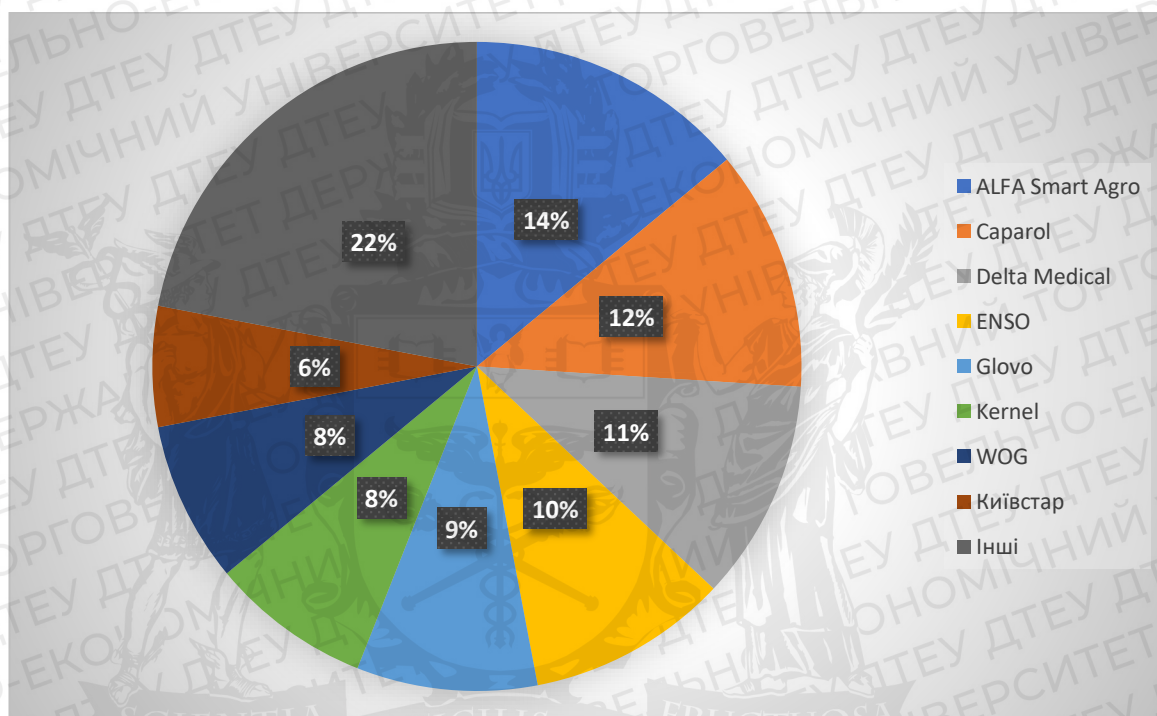

Рис. 1.6 Аналіз ринку інноваційної продукції за їх прибутковістю

Джерело: розроблено автором на основі [3]

1) Провідний український виробник хімікатів та мікроелементів для захисту рослин, ALFA Smart Agro, створює продукцію, яка не має аналогів, допомагаючи фермерам отримувати кращі врожаї. Кожне третє українське господарство використовує рішення ALFA Smart Agro. Площа застосування ALFA Smart Agro становить 14,3 млн га. Діяльність компанії охоплює три основні напрямки: ALFA Science – розробка інноваційних препаратів у сучасному лабораторному комплексі на основі синергії хімічних та агрономічних наук; ALFA Production – виробництво засобів захисту рослин та мікродобрив та ALFA Partnership – технологічна підтримка сільгоспвиробників. Досягнення колективу вчених компанії визнані на

міжнародному рівні. Український виробник отримав найпрестижнішу галузеву нагороду у світі – Crop Science Awards.

2) Caparol Україна входить до міжнародного концерну DAW зі 125-річною історією. Він пропонує інноваційні продукти та послуги, які дозволяють найкращим чином проектувати та захищати свій житловий простір. Усі інтер'єрні фарби Caparol виготовлені з високоякісної сировини за унікальними рецептами, підтвердженими E.L.F. Продукти від E.L.F. містять 0,7 г/кг летких органічних сполук, що майже в 30 разів більше європейських стандартів. Фасадні покриття Caparol та інноваційні системи утеплення забезпечують довговічний зовнішній вигляд та 25 років обслуговування без ремонту. Компанія також розробила унікальну технологію нанокварцової мережі (NQG³), яка зберігає будівлі чистими та довше перебуває без вицвітання.

3) Фармацевтична компанія Delta Medical представлена більше ніж на 12 ринках світу, а також є однією з рушійних сил фармацевтичного бізнесу в Україні. Компанія незмінно входить в десятку найкращих маркетингових організацій фармацевтичної галузі нашої країни. Вона використовує останні досягнення та дослідження світової фармацевтичної промисловості, забезпечуючи доступ інноваційних препаратів на ринки України та світу. Інноваційність препарату є важливим фактором його включення в портфоліо – від відкритої молекули до нової, незвичайної форми випуску. Завдяки співпраці «Delta Medical» з такими провідними компаніями, як Amgen, Gilead, Vifor, українські пацієнти мають можливість отримати найсучасніше лікування у складних і соціально важливих напрямках – онкології, нефрології, гепатології, гематології.

Було досліджено фактори впливу на ринок інноваційної продукції. Додатково були виокремлені та згруповані актуальні фактори впливу, що гальмують сучасний розвиток українського ринку інноваційних продуктів [23]:

- слабкість внутрішніх ринків, пов'язана з обмеженим рівнем та зростанням оплати праці;
- макроекономічна невизначеність та нестабільність;
- недостатність інноваційної інфраструктури, інституційна слабкість;
- недостатня поінформованість суспільства про інновації, небажання підприємств ризикувати;
- недостатність інструментів державної політики щодо підтримки бізнесу та підготовки кадрів;
- недорозвинена інфраструктура, що звужує сферу діяльності підприємств та зменшує вплив актуальних інновацій;
- слабкість національних інноваційних систем, оскільки чим менше ресурсів виділяється на інноваційну діяльність у масштабі всієї системи, тим нижче падає інноваційний потенціал підприємств, що до неї входять;
- відсутність розвинених взаємозв'язків між наукою та виробничими підприємствами;
- несуттєві зміни в сфері інновацій, як наслідок найбільш поширеними видами інноваційної діяльності є комбінація вже існуючих продуктів чи процесів.

Проаналізувавши частку інноваційно-активних підприємств серед підприємств України було виявлено, що вони займають лише 8,5%. Тобто інноваційні підприємства володіють недостатньою ринковою владою та не можуть охопити переважну частку ринку.

РОЗДІЛ 2. ПРОПОЗИЦІЇ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИНКОВОЮ ВЛАДОЮ НА РИНКАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Державна політика щодо регулювання ринкової влади на ринках інноваційної продукції в Україні

У ринковій економіці збалансований розподіл влади та впливу на ринках інновацій є одним із основних рушійних чинників і має великий вплив на економічний розвиток держави. Для забезпечення вільної конкуренції та попередження виникнення монополії на ринку інноваційних продуктів потребується удосконалення антимонопольного законодавства та розробка механізмів стимулювання господарювання малих та середніх підприємств у сфері виробництва інноваційної продукції.

Сучасний рівень розвитку антимонопольного регулювання інноваційних ринків, будучи сам собою досить ефективний, вимагає, однак, свого подальшого розвитку.

Це пов'язано з тим, що зберігаються певні проблеми в цьому регулюванні, а також з тим, що інноваційний сегмент постійно швидко розвивається і в Україні, та у багатьох зарубіжних країнах. У ньому з'являються нові види та напрямки діяльності, пов'язані, наприклад, із зростаючою цифровізацією, як у світовій, так і в національній господарській системі.

Так, у США затверджено план розвитку федеральної антимонопольної служби та конкуренції на найближчі 5 років (2021-2025 рр.), метою якого є не так досягнення кількісних результатів (хоча вони також присутні), як якісні інституційні системні зміни. Виділяються такі заходи: скорочення кількості порушень антимонопольного законодавства з боку відомств, розширення участі малого бізнесу у держзакупівлях, поява не менше трьох суб'єктів господарювання (один з яких — з приватного сектора) у всіх галузях економіки, за винятком сфери діяльності державних монополій та оборонно-

промисловий комплекс [24, с. 108]. Варто зазначити, що у США основна увага у розвитку діяльності федеральної антимонопольної служби приділяється на посилення конкуренції, що цієї країни зазвичай залишається пріоритетом.

У той самий час для України важливе стимулювання інноваційної діяльності всіх етапах – розробка, виробництво, комерціалізація – як чинника зростання національної економіки [25, с. 15]. Нині нашій країні лише 8% виробленої продукції можна віднести до інноваційної. А якщо говорити про експорт інноваційної продукції, то в Україні його рівень вкрай низький.

У зв'язку з цим деякі дослідники відзначають, що основні напрямки вдосконалення організації антимонопольного регулювання інноваційних ринків визначаються необхідністю розвитку формування інституційних передумов та реалізації стимулюючих інструментів їх антимонопольного регулювання. Усе це актуалізує такі напрями формування українського інноваційного конкурентного середовища, як: трансформація економічного статусу підприємств із стимулювання до заняття конкурентних позицій; активізація конкурентного середовища для зменшення «вхідних» бар'єрів; звернення політики конкуренції до посадових осіб; боротьба з адміністративними бар'єрами антиконкурентного характеру [26, с. 47].

Серед основних напрямів розвитку правового регулювання розподілу влади та впливу на ринках інноваційних продуктів пропонують такі заходи[27]:

- 1) необхідно організувати стабільне стимулювання державних центрів інноваційної діяльності та приватних компаній, які є монополістами у своїй галузі, та залучити їх до участі у програмах, що сприяють інноваційному розвитку на національному та регіональному рівнях;
- 2) надати компаніям, що дотримуються типу ведення бізнесу, що базується на інноваційній діяльності, вільний доступ до отримання грантів на проведення пріоритетних видів інноваційної діяльності на конкурсній основі;
- 3) підтримувати проведення корпоративних досліджень шляхом забезпечення доступу до технологій та дослідницького обладнання у

державних установах науки, а також підтримувати доступність послуг із сертифікації інноваційної продукції;

4) удосконалювати вже використовувані та створювати нові інструменти підтримки інноваційної діяльності приватних підприємств з позиції законодавчої та податкової бази здійснення інноваційної діяльності;

5) стимулювати фінансування банками та іншими фінансовими інститутами інноваційні види діяльності та малий і середній бізнес, які здійснюють інноваційну діяльність;

6) оптимізувати мита та процедури для підприємств, що здійснюють експорт інноваційної продукції, товарів, робіт та послуг.

Однак ці заходи можуть тією чи іншою мірою порушити конкурентне середовище на інноваційному ринку. У зв'язку з цим юристи пропонують такі заходи розвитку правового регулювання інноваційного підприємництва та інноваційних ринків: зниження системи об'єктивних та взаємопов'язаних інституційних бар'єрів розвитку конкурентних відносин інноватики; розвиток стимулюючих інструментів інноваційної конкуренції; уточнення методики оцінки монопольно-високих цін на інноваційні послуги, що сприяє вдосконаленню державного механізму управління стійким та конкурентоспроможним розвитком національної ринкової системи та вирішення протиріч української моделі антимонопольного регулювання інноваційних ринків [28, с. 35].

Важливо розробити теоретичні та практичні підходи до того, як саме можна поєднати необхідність підтримки конкуренції на інноваційних ринках та їх державну підтримку, зокрема державну підтримку інноваційних суб'єктів. У той самий час саме така «сумісність» передбачає розробку ефективних методів регулювання, особливо у умовах сучасного технологічного укладу.

Важливо адаптувати антимонопольне законодавство до вимог та потреб інноваційного та, зокрема, цифрового сегменту національної економіки

України. Це завдання вимагає вдосконалення антимонопольної діяльності з низки основних напрямів (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Основні напрямки вдосконалення антимонопольної діяльності в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [29, с. 88]

Вважаємо, що вдосконалення антимонопольного законодавства на інноваційних ринках в Україні має включати як стримуючі (власне антимонопольні) заходи, і підтримують, наприклад, полегшують вхід суб'єктів господарювання на інноваційний ринок, і навіть відповідні правові механізми розвитку конкуренції на інноваційних ринках.

2.2. Вдосконалення системи контролю за реалізацією ринкової влади на ринках інноваційної продукції в Україні

Для України в умовах значної затримки темпів її розвитку економіка є складним завданням для уряду щодо трансформації кола економічних можливостей і державних пріоритетів в інноваційний економічний розвиток.

Перспективними завданнями регулювання на українському ринку інноваційної продукції є [30]:

- відновлення та розвиток оборонної промисловості в Україні, запровадження інноваційних технологій в дану галузь для ефективної боротьби з агресором;
- налагодження співпраці між промисловими підприємствами, науково-дослідними інститутами та університетами з метою оптимізації використання їх людських ресурсів, стимулювання науково-технічних розробок, підвищення ефективності інноваційної діяльності;
- створення наукових центрів і центрів прогресивних досліджень для стимулювання та популяризації наукових ідей партнерства з громадянським суспільством, забезпечення зворотного зв'язку між дослідниками та вивчення результатів винаходів;
- активізування передачі технологій на основі онлайн-підтримки наукових баз новітніх розробок для забезпечення захисту продуктів інтелектуальної власності.

Розглянемо основні напрями вдосконалення податкового законодавства ринку інноваційної продукції (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні напрями вдосконалення податкового законодавства ринку інноваційної продукції

Форми стимулювання	Економіко-правові інструменти	Прогнозований результат
Пільгове оподаткування	Відновлення дії ст. 21 та ст. 22 ЗУ «Про інноваційну діяльність», що забезпечує пільговий режим для інноваційних підприємств, які забезпечують оборонний комплекс	Відновлення вітчизняного оборонного комплексу

Продовження табл. 2.1

Інвестиційний податковий кредит	Прийняття змін до Податкового кодексу щодо відстрочення сплати податку на товари та послуги та прибуток, скасування податку на товари та послуги при придбанні обладнання для інноваційних центрів (технологічних парків).	Збільшення оборотних коштів для інноваційних бізнес-структур, спрощення створення інноваційних центрів переважно на середніх та малих підприємствах
Пільговий режим амортизаційних відрахувань	Внесення змін до п. 138.3.3 ст. 138 Податкового кодексу про продовження порядку прискореної амортизації основних засобів групи 4 (машини та обладнання), які введені в експлуатацію до 1 січня 2019 року. Встановлення мінімального терміну служби 2-3 роки для групи 6 (устаткування). Внесення змін до п. 145.1.1 ст. 145 ККУ про порядок прискореної амортизації нематеріальних активів 4 групи (права промислової власності та визначення строку корисного використання «згідно з правостановлюючим документом, але не менше 2 років»).	Оновлення основних засобів шляхом поповнення амортизаційного фонду, списання застарілих електромеханічних пристроїв. Стимулювання технологічних оновлень. Підвищення інноваційної активності підприємств. Зростаючий попит на об'єкти інтелектуальної власності, об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, комерційні таємниці, ноу-хау) з коротким терміном окупності

Джерело: розроблено автором на основі [31-34]

Можна посилатися на те, що економіка України перебуває в кризовому стані, через значний дефіцит державного бюджету та війну з Росією. Проте в Україні є багато вітчизняних інвесторів, які можуть інвестувати в вітчизняні технології, зокрема через державні гарантії або за рахунок часткових державних інвестицій. Недосконала податкова система, можливість відтоку коштів на офшорні рахунки, відсутність ефективного контролю надходжень бюджету та військові дії на значній частині території країни, позбавляють Україну інвестиційного потенціалу, який можна було б використати для інноваційного розвитку.

Більше уваги слід приділяти розвитку перспективних ринків інноваційної наукомісткої продукції, створенню робочих місць, збільшенню надходжень до бюджету за рахунок оптимізації бази оподаткування. Також необхідно забезпечити стимулювання науково-дослідницької та

винахідницької діяльності, зокрема створення центрів інноваційної діяльності, центрів прогресивної науково-дослідної діяльності, інститутів обміну знаннями та навичками; підвищення якості підготовки наукових працівників; встановити цільовий ліміт для НАН України щодо підготовки кадрів у ЗВО за бюджетні кошти; створювати інститути підготовки винахідників; стимулювання науковців, практиків та компетентних членів спільноти до інновацій; залучення винахідників-початківців до інноваційної практичної діяльності; удосконалення умов співпраці між науково-дослідними інститутами та підприємствами різних сфер діяльності, розвиток, співробітництво вітчизняних науково-дослідних інститутів та підприємств із міжнародними [35, с. 29].

Одним із шляхів вирішення проблеми збільшення обсягів досліджень є створення такої регуляторної політики держави, яка б посилила залучення партнерів до державних організацій, що займаються комерціалізацією наукових досліджень, фінансових фондів, у тому числі венчурного капіталу, підприємств, так званих науково-технічних брокерів, активізувати участь у проектах обміну технологіями, переважно міжнародними.

Сильні позиції вітчизняних фірм на світових ринках зміцнюють позиції країни на міжнародній арені, збільшують її авторитет у власних очах світової спільноти. Тому підтримка вітчизняних фірм є невід'ємною та обов'язковою частиною економічної політики держави.

Активізація інноваційної діяльності за рахунок іноземних джерел характеризується тенденцією до включення України в європейський технологічний простір на основі активізації міждержавних наукових досліджень та академічної мобільності. У 2015 році Україна стала асоційованим членом рамкової програми ЄС з науки та інновацій «Горизонт 2020» із загальним бюджетом близько 80 мільярдів євро на 2014-2020 роки. частка коштів за рахунок іноземних інвесторів зросла майже вдвічі. Такі тенденції свідчать про доцільність продовження співпраці з ЄС у цьому

напрямку, але водночас створюються умови для подальшого «відтоку мізків» на користь економічно розвинутих країн.

Досвід країн ЄС стане в нагоді для розвитку інноваційності України, особливо при перегляді підходів до фінансування вітчизняної науки (яка наразі знаходиться на низькому рівні її забезпечення) в частині збільшення видатків на науку з державного бюджету, оскільки скорочення тягаря покриття дефіциту бюджету відбувається за рахунок спеціально створених фондів. Наголошуємо на необхідності модернізації національної економіки на основі якнайповнішого використання наявного в Україні інноваційного людського капіталу, що, на думку багатьох вчених та провідних експертів, має бути забезпечено лише комплексним використанням усіх наявних економічних і соціальних важелів.

З точки зору державного регулювання, розвиток інновацій загалом визначається багатьма факторами, що характеризують також процес виробництва інновацій, що включає цикл заходів, пов'язаних з їх проектуванням, дослідженням ринку (інноваційний маркетинг), впровадженням, ринковою діяльністю, просуванням, проміжним та кінцевим використанням, що визначає рівень задоволеності споживачів та створює умови для нових інновацій. В Україні нагально необхідно посилити соціальну спрямованість процесів безпеки Розвиток людських ресурсів, якісне та раціональне використання їх потенціалу, орієнтація державної політики на всебічне відтворення професійного та особистісного потенціалу працівників та їх постійний професійний розвиток.

Необхідно розвивати ринок інтелектуальних продуктів з метою створення реального та платоспроможного попиту на них шляхом зміцнення інституту інтелектуальної власності та створення необхідної інфраструктури, що поєднує процеси створення передачі та використання нових знань та залучення зацікавлених інвесторів. Стимулювання розвитку інноваційного інституційного середовища має відбуватися через створення сучасних високотехнологічних інноваційних кластерів, технополій, інкубаторів

інноваційного підприємництва, центрів трансферу технологій, венчурних компаній тощо у складі регіональних та національних інноваційних систем, які будуть стимулювати попит на керівні кадри освіти, а з іншого боку, це забезпечить їх впровадження в процес розвитку.

Розглянемо основні шляхи вдосконалення державного регулювання активізації інноваційної діяльності та трансферу технологій (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Основні шляхи вдосконалення державного регулювання активізації інноваційної діяльності та трансферу технологій

Форми стимулювання	Економіко-правові інструменти	Прогнозований результат
Надання субсидій	Субсидії на розвиток (як компенсація частини витрат) і просування інноваційних технологій, товарів і послуг. Стимулювати використання ресурсозберігаючих технологій.	Активізація науково-технічної діяльності. Впровадження екоефективних, енергозберігаючих технологій.
Розвиток венчурних фондів	Запровадження «податкових канікул» для венчурних фондів, які отримують акції в інноваційних компаніях. Скасувати податки на землю та майно для венчурних компаній. Субсидії ризикового капіталу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності.	Залучення додаткових інвестиційних коштів для прямого фінансування інноваційних проектів. Розподіл фінансових ризиків при реалізації підприємницьких інноваційних проектів, залученні інвестицій від банківських, страхових, фінансово-промислових груп.
Гранти	Надання субсидій для підтримки зв'язків науки і промисловості для реалізації інноваційних проектів, фінансування за державними науково-технічними та комплексними програмами фундаментальних досліджень.	Підтримка інноваторів, науковців та досвідчених підприємців є важливою основою інноваційного розвитку. Активізація інноваційної діяльності на малих та середніх підприємствах.
Пряме асигнування з бюджету витрат на НДДКР	Реалізація положень ЗУ «Про науково-технічну діяльність» і збільшення обсягу бюджетних ресурсів на науку до 1,7% ВВП. Без урахування частини витрат на НДДКР, пов'язаних з основною діяльністю, на суму оподаткованого доходу. Перегляд тарифів на заробітну плату науковців.	Співпраця підприємств у галузі науки і техніки, утворення науково-виробничих об'єднань для розробки та збуту нової високотехнологічної продукції. Оптимізація штатної структури наукових інститутів, підвищення престижу праці вчених. Поліпшення матеріальної бази наукових установ.

Продовження табл. 2.3

Розширення наукової діяльності в межах закладів вищої освіти (ЗВО)	Ратифікація угод з європейськими країнами, Індією про створення спільних дослідницьких проектів, програм академічної та наукової мобільності, зокрема в рамках рамкових програм ЄС (гранти, стажування), участь в онлайн-освітніх платформах (Grid проекти). Виключаючи із суми оподаткованого доходу витрати на НДДКР, пов'язані з основною діяльністю.	Мотивація до винахідницької діяльності обдарованих учнів. Формування власної інтелектуальної та інноваційної молоді, так необхідної економіці України. Сприяння фінансуванню стартапів. Поліпшення матеріально-технічної бази вільної економічної зони. Контроль за виконанням результатів дослідження.
Державні, регіональні інноваційні програми та проекти	Розробка та фінансування регіональних, місцевих інноваційних програм та індивідуальних інноваційних проектів.	Реалізація проектів міжрегіонального та міжгалузевого співробітництва. Розвиток міжрегіонального співробітництва в науково-технічних дослідженнях.
Співробітництво з НАТО	Налагодження .	

Джерело: розроблено автором на основі [35, с. 28]

Отже, інновації можуть швидко змінювати ситуацію та співвідношення сил на ринку, особливо у випадках, коли суб'єкт господарювання має виключний доступ до прогресивних технологій. Якщо ринок знаходиться у стадії стагнації або спаду, де поява нових учасників є малоімовірною, велика ринкова частка суб'єкта є суттєвим свідченням високого рівня його ринкової влади [38].

Таким чином, ринкова влада дозволяє фірмі накопичувати ресурси для інвестицій в інновації та модернізацію виробництва, що забезпечує економічне зростання, запровадження прогресивних розробок, технологічний прогрес і зрештою веде до зростання добробуту населення загалом. Але потрібно вдосконалити антимонопольне законодавство, сформувати раціональну політику управління, для того, щоб стимулювати інноваційну діяльність. Сформувати такі інституційні передумови, які сприятимуть реалізації суспільно ефективних інновацій і обмежуватимуть реалізацію тих інновацій, вплив яких на суспільний добробут є негативним.

Запропоновані форми та економіко-правові інструменти, хоча і не є вичерпними, але дозволять подолати існуючі бар'єри та активізувати інноваційну діяльність в Україні, відродити вітчизняний промислово-дослідницький сектор, відродити зруйнований оборонний комплекс, що стане важливим кроком для перемоги України над агресором.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Ринкова влада – це здатність продавців або покупців впливати на ринкову ситуацію, що виникає у зв'язку з продажем певного виду товару, який не має заміни, через його ціну або обсяг виробництва. Ринкову владу завойовують ті гравці ринку, які успішніше за інших розвивали бізнес, збільшували його масштаб, концентрували капітал і/або вивели на ринок новий продукт, розробили унікальну технологію. В останньому випадку фірма може тимчасово стати ексклюзивним постачальником.
2. Ключовим чинником, що впливає на ринкову владу фірми, є інновації. Інновації дозволяють знижувати витрати виробництва та модернізувати вироблений товар і таким чином зберігати або збільшувати свою ринкову владу. Ефективні інновації дозволяють фірмі успішно оминати конкурентів. Протягом 2018-2020 років спостерігається значне скорочення загальної кількості інноваційно-активних підприємств – на 5892 підприємства. Частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств також скоротилась до 8,5%. Найбільша частка інноваційно-активних підприємств належить до галузі фармацевтики (станом на 2020 рік інноваційні підприємства займають 38,3%) та галузь наукових досліджень та розробок (станом на 2020 рік інноваційні підприємства займають 27,4%). У всіх інших видах економічної діяльності інноваційно-активні підприємства займають не більше 24,5%. Таким чином, інноваційні підприємства сьогодні в Україні володіють не достатньою ринковою владою, оскільки вони контролюють незначну частку у загальній кількості підприємств. Дана ситуація пов'язана з тим, що інноваційне виробництво потребує значних витрат і тому стає не вигідно впроваджувати інновації.

3. Збалансований розподіл ринкової влади та впливу на ринках інновацій є одним із основних рушійних чинників і має великий вплив на економічний розвиток держави. Для забезпечення вільної конкуренції та попередження виникнення монополії на ринках інноваційної продукції потребується удосконалення антимонопольного законодавства та розробка механізмів стимулювання господарювання малих та середніх підприємств у сфері виробництва інноваційної продукції.
4. Перспективними завданнями регулювання на ринках інноваційної продукції в Україні є:
- відновлення та розвиток оборонної промисловості в Україні, запровадження інноваційних технологій в дану галузь для ефективної боротьби з агресором;
  - налагодження співпраці між промисловими підприємствами, науково-дослідними інститутами та університетами з метою оптимізації використання їх людських ресурсів, стимулювання науково-технічних розробок, підвищення ефективності інноваційної діяльності;
  - створення наукових центрів і центрів прогресивних досліджень для стимулювання та популяризації наукових ідей партнерства з громадянським суспільством, забезпечення зворотного зв'язку між дослідниками та вивчення результатів винаходів;
  - активізування передачі технологій на основі онлайн-підтримки наукових баз новітніх розробок для забезпечення захисту продуктів інтелектуальної власності.
5. Інновації можуть швидко змінювати ситуацію та співвідношення сил на ринку, особливо у випадках, коли суб'єкт господарювання має виключний доступ до прогресивних технологій. Якщо ринок знаходиться у стадії стагнації або спаду, де поява нових учасників є малоімовірною, велика ринкова частка суб'єкта є суттєвим свідченням високого рівня його ринкової влади. Таким чином, ринкова влада дозволяє фірмі накопичувати ресурси для інвестицій в інновації та модернізацію

виробництва, що забезпечує економічне зростання, запровадження прогресивних розробок, технологічний прогрес і зрештою веде до зростання добробуту населення загалом. Проте потрібно вдосконалити антимонопольне законодавство, сформувавши раціональну політику управління, для того, щоб стимулювати інноваційну діяльність. Сформувавши такі інституційні передумови, які сприятимуть реалізації суспільно ефективних інновацій і обмежуватимуть реалізацію тих інновацій, вплив яких на суспільний добробут є негативним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божкова, В.В. Стратегічне планування маркетингових комунікацій інноваційної продукції промислових підприємств [Текст]: дисертація на здобуття наукового ступеня д-ра економічних наук/ В. В. Божкова; Наук. консультант С.М. Ілляшенко. - Суми: СумДУ, 2011. - 498 с. - СумДУ
2. Брітченко І.Г. Складові ринку інновацій / І.Г. Брітченко, А.О. Князевич // Інвестиційно- інноваційні засади розвитку національної економіки в ринкових умовах : зб. матер. Міжнарод.наук.-практ. конф. (24-25 квітня 2015 р.). – Ужгород ; Мукачево : Вид-во «Карпатська вежа», 2015. – С. 21-24
3. Вишневський Юрій. Топ-20 найбільш інноваційних компаній України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/top-20-samyh-innovatsionnyh-kompaniy-ukrainy-02122019220000>
4. Гук О., Мельник А. Фактори впливу на інноваційну діяльність підприємств/ «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201200>
5. Держстат України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року № 40-IV (зі змін. Та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002.
7. Каракай Ю.В. Маркетинг на ринку інноваційних товарів : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / Ю.В. Каракай ; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана». – К., 2008. – 32 с
8. Князевич Анна. Ринок інновацій у складі інноваційної інфраструктури країни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2015_3_129_139.pdf

9. Коваленко О. В. Ефективність впровадження інноваційної продукції на нішевих продовольчих ринках. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 8. С. 26–29.
10. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996
11. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/716/1/39.pdf>
12. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>
13. Сигида, Л.О. Вибір маркетингових каналів для розподілу інноваційної продукції промислових підприємств [Текст] / Л.О. Сигида // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2014. - № 1. - С. 192-200.
14. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році: аналітична довідка / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша та ін. – К.:УкрІНТЕІ, 2019 с.30
15. European innovation scoreboard 2020. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/42981>
16. The Global Innovation Index 2020. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2020-report>
17. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.04.2022)
18. State Strategies for Innovation. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK158822/> (дата звернення 16.04.2022)
19. BVA BDRC ‘SME Finance Monitor’. An independent report by BVA BDRC URL: <https://www.bva-bdrc.com/products/sme-finance-monitor/> (дата звернення 16.04.2022)

20. British Business Bank (2021) 'Small Business Equity Tracker 2021'. URL: <https://www.british-business-bank.co.uk/small-business-equity-tracker-2021/> (дата звернення 18.04.2022)
21. EY (2019) 'EY UK Attractiveness Survey 2019'. URL: https://www.ey.com/en_uk/attractiveness (дата звернення 18.04.2022)
22. Burchardi K.B. et al (2020) 'Immigration, Innovation and Growth'. URL: <https://www.nber.org/papers/w27075> (дата звернення 18.04.2022)
23. Gabriel M., Ollard J. and Wilkinson N. (2019) 'Opportunity Lost: How inventive potential is squandered and what to do about it'. Nesta URL: <https://www.nesta.org.uk/report/opportunity-lost-how-inventive-potential-squandered-and-what-do-about-it/> (дата звернення 19.04.2022)
24. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / За заг. ред. В.М. Геєця та ін.; НАН України. К., 2015. 336 с.
25. Бошота Н.В., Шишоло Д.В. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності. Молодий вчений. 2016. № 9. С. 14–18.
26. Наджафов З. Деякі аспекти державної інноваційної політики у промислово розвинутих країнах. Економіст. 2016. № 6. С. 45–49.
27. Єгоров Є.С. Програма інноваційного розвитку зарубіжних країн: досвід та досягнення. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apir/2016_2/Yegorov%202.pdf. (дата звернення 19.04.2022)
28. Лопатинський Ю.М., Водянка Л.Д. Державне регулювання інноваційної діяльності: зарубіжний досвід. Економіка та управління національним господарством. С. 31-38.
29. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: матеріали XI Міжнародного бізнесфоруму (Київ, 22 березня 2018 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 200 с.
30. Касьяненко В.О. Стимулювання інноваційного розвитку в контексті реалізації структурної політики. Економіка і суспільство. Вип. № 8. 2017. С. 142-146.

31. Буряк Я.В. Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні. Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2015. №13. С. 61-66.

32. Інтеграція міжнародної діяльності в наукову сферу України URL: <http://www1.nas.gov.ua/rsc/psc/worldwide/Pages/default.aspx> (дата звернення 19.04.2022)

33. Уряд створив національний фонд досліджень, які даватимуть гранти на науку з 2019 року. Урядовий портал - 4 липня 2018 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-stvoriv-nacionalnij-fond-doslidzhen-yakij-davatime-granti-nanauku-z-2019-roku> (дата звернення 19.04.2022)

34. Георгієвський Ю. Законодавче регулювання пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні. Господарське право і процес. 2/2021. С. 42-48.

35. Згалат-Лозинська Л.О. Перспективи імплементації міжнародного досвіду державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. Причорноморські економічні студії. Вип. 55-1. 2020. С. 27-33.

36. Ринкова влада: джерела, масштаби, наслідки : монографія / А.Г. Герасименко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 600 с.

37. Стаджі Д. Сам собі конкурент. Що таке монополія і як вона підриває ринок. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/sam-sebe-i-konkurent-i-regulyator-hto-takoe-monopoliya-02062021-426816> (дата звернення 02.06.2022)

38. Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690bc25f815.pdf (дата звернення 02.06.2022)

39. Ланкастер К. Перемены и новаторство в технологии потребления. Перевод Рябова Е. // Вехи экономической мысли. Теория потребительского поведения и спроса. Т.1. Под ред. В.М. Гальперина. СПб.: Экономическая школа. 1993.